הרב שמואל הלפרט

שר בטחון חדש

בשעות אלו מקיים שר הבטחון המיועד של ישראל, מר משה ארנס, פגישות־פרידה אחרונות ממכריו ומיודעיו בארצות־הברית, שם כיהן בשנה האחרונה בתפקיד שגריר ישראל בוושינגטון, ובמסגרת זו הוא זוכה לשבחים רבים על מילוי תפקידו בהצלחה. גם אנו נצרף במקום נכבד זה ברכה לשר החדש על המינוי הבכיר ורב־האחריות, שלו זכה בזכות כשרונותיו ותכונותיו. המשימה הקשה והכבדה שהוטלה על כתפיו מחייבת לקדם את כניסתו לתפקיד שר הבטחון בברכה נאמנה ובאיחולים טובים, שאכן יוכל לעמוד כראוי על משמרת הבטחון תוך הצלחה במאמץ הכביר והקשה למנוע איום וסכנה על בטחוננו ושלומנו בישראל.

אין ספק שהמינוי החדש מביא לממשלה ולמשרד הבטחון אדם המשלב באישיותו גם כושר מקצועי מעולה, מדען מהשורה הראשונה בעולם, שתרם רבות לפיתוח הטכנולוגיה בישראל ובוודאי ימשיך לתרום לפיתוח מטוסי קרב שיצעידו את ישראל קדימה, וגם תכונות אישיות של קור־רוח וחשיבה מעמיקה. סגולותיו המיוחדות של מר ארנס באו לידי ביטוי במשך שנים במהלך תפקידים בכירים במערכת הבטחון, בחיים הפוליטיים, בזירה הפרלמנטרית ובמיוחד בעת כהונתו כיושב ראש ועדת החוץ והבטחון. כל אלה מעניקים לו את האשראי לו זכאי אדם בעת הצנחתו למשרה ממלכתית רמה, לתפקיד שר הבטחון.

יש להודות לראש הממשלה על שלא השאיר את תפקיד שר הבטחון פנוי במשך פרק זמן רב, אלא השכיל למנות בתוך ימים אחדים אישיות מתאימה לתפקיד שבתוקף הנסיבות פונה על־ידי השר הקודם, אריאל שרון. אני תקווה כי הימים הבאים יוכיחו כי אמנם מר משה ארנס הוא האיש הנכון במקום הנכון, ובינתיים נוכל לבטא רחשי לב בלבד, לימים שקטים ולשנים שלוות לשר החדש.

כנציג אגודת ישראל מבקש אני שוב להעלות את הסתייגויותינו מהמלצות ועדת החקירה על המסקנות שהוציאה לגבי אחדים מאישי הציבור המרכזיים בישראל. אנו הבענו את התנגדותנו העקרונית לעצם הקמתה של הוועדה כבר בעת העלאת הרעיון. כמעט בודדים היינו שדרשנו אי־הקמתה של הוועדה עוד ביום בו הוקמה. כיום נוכחים אנו לראות כי תוצאותיה לא איחרו לבוא, והתוצאות הן חמורות וכואבות. בעולם הרחב, שבו בלאו־הכי אין אהדה גדולה לישראל, יישאר הרושם קשה, שעקב חקירה שנוהלה בישראל, נמצאו אשמים ראשי מערכת הבטחון ולכן סולקו ממשרותיהם. אבל כאשר נעשו הדברים, ונערכים חילופי־גברי במשרד הבטחון, מבקשים אנו לקוות כי החילופין ייעשו במירב המהירות, תוך שמירה על מיעוט זעזועים במערכת הבטחון.

לפני מערכת משרד הבטחון עומדות כיום הכרעות קשות, ביניהן בחירת רמטכ"ל חדש במקומו של רב־אלוף רפאל איתן. נראה שהצורך לאייש את המשרה הבכירה ביותר בצה"ל, הוא הנושא המיידי שעל הפרק, ושר הבטחון אשר יבוא בשבוע הבא למשרד הבטחון, בוודאי יצטרך להחליט על המינוי.

הנושא המרכזי שיעמוד בפני שר הבטחון החדש יהיה בוודאי שהות חיילי צה"ל בלבנון ומערכת ההסדרים העתידה לקום בעקבות מלחמת שלום הגליל. אך מעבר למשימות המיידיות הללו עומדת מערכת הבטחון בפני תנועה מתמדת של פיתוח וביסוס, ובכל אלה דורשים מיומנות ואחריות, ידע רב ותמרון מקצועי. לא נותר לי איפוא אלא לאחל למר ארנס עם בחירתו לתפקיד שר הבטחון, שאכן יוכל להתמודד עם האתגר הממלכתי הקשה שהוצב בפניו, ולממשלה שאכן תנצל את ההזדמנות של צירוף שגריר מוצלח שכיהן בארצות־הברית להידוק ולהטבת קשריה עם וושינגטון. ככלות תשעה חודשי מבצע שלום הגליל, זקוק העם לרגיעה גם בחזית הבטחונית וגם בחזית המדינית, ובשתיהן בקיא השר החדש, והוא יוכל במוגו הטוב והשלו להצעיד את העם לרגיעה זו.

(דברים בכנסת)

לדמותו של תלמיד חכם שלמד תורה מתוך הדחק

אחרי מטתו של הגאון החסיד רבי חיים דרוק זצ"ל

אם עשרה קבין של צניעות ירדו לעולם, הרי ט' מהם נטלו אנשי ירושלים, אם עשרה קבין של עוני ירדו לעולם, ט' מהם נטלו אנשי ירושלים, אלה שהמיתו עצמם באהלה של תורה, על פי הכתוב: אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. ככל שנדמה לנו שיודעים אנו מעט על מסירות הנפש של אותם צנועים שעמם חכמה, חכמת התורה, עדיין לא ירדנו לעומקם של דברים ועדיין לא יודעים בצערם של אותם תלמידי חכמים שבאור תורתם הבקיעו את כל המחיצות והגדרים שקבלו על עצמם להיות נחבאים אל הכלים, לא לדרוש גדולה לעצמם, תוך התבטלות היש, גם כאשר הם מכירים הם בלבם פנימה את ערך עצמם.

אלה בני עליה פשוטו כמשמעו, הם כמובן, מועטים והם נתמעטו ביותר מאז הלכו לעולמם כמה מן הדמויות שפיארו את ירושלים של מעלה חלילה לנו, לקפח וכיוויתיהם של אלה ושל אחרים כמותם המצויים פה ושם, השרידים לדבר ה' הצפונים באהלה של תורה. אולם מותר לנו לומר בכל הבטחון, שאין באמירה זו שום הגזמה ושום הפרזה, אם נאמר אחרי מטתו של הגאון החסיד רבי חיים דרוק זצ"ל, שבגלריה זו, היה אחד מיחידי הסגולה, בו נתקיימו כל מה שנאמר על לומדי תורה, על כן בו נתקיימו כל אותם תנאים ונסיבות, שבהם נבחן לומד תורה לשמה, על כן יכולים להעיד כל אלה אשר בחלקם נפלה הזכות להכיר מקרוב את שיחו ושיגו של ר' חיים ז"ל, שלא הלך בגדולות וצניעותו היתה טבעית עד כדי התבטלות בפני כל אדם, יהיה זה קטן או גדול.

מאז שחר נעורינו, גדלנו יחד כבני משפחה אחת וכאחים היינו, לכן יודעים אנו את כל התלאות שהיו בדרך הארוכה שבה עלה ונתעלה רק בכח הרצון העז, ללא כל סיוע או עידוד. בתנאים של מצוקה וצער, לאביו שהיה מן הלומדים בירושלים הרה"ג ר' בנימין זצ"ל לא היתה האפשרות לסייע בידו. לעתים אף רעב ללחם, גדל בביתם החם של סבא חסיד רבי אליהו דוד טייטלבוים וסבתא שרה עליהם השלום כאשר בתם היחידה בת־שבע ע"ה מתה עליהם כשחר נעוריה והניחה עוד חמשה יתומים מקבל על עצמו "הגדול" בין האחים, שהוא בסך הכל בן שלש עשרה להקדיש את עצמו, קודש לה' ללמוד תורה, ומאז לא מש מאהלה של תורה, עולה ומתעלה, מעמיק ומרחיב, ואין שום מכשול העומד לו בדרך קדושה זו.

אם יש לנו מושג על משמעותה של "תורה לשמה" הרי זה מתגלם בדמותו הצנועה של האיש, שלא קבל על עצמו סיגופים, אולם אכילתו מועטת היתה תמיד, אם מפני שחבל היה לו על הזמן, ואם מטעם פשוט יותר, מפני שלעתים היה צריך להחליט, מי היה ראוי יותר לאותה פת חרבה שנמצאה אותה שעה, אם האחים הצעירים ממנו, או בשלב מאוחר יותר, הילדים והרעייה. הנאמנה באשא שחבלו לחיים טובים וארוכים, שאלמלא היתה לו כעזר לכל אורך הדרך, לא היה מגיע להיכן שהגיע.

ההולכים אחרי מיטתו של רבי חיים ז"ל, אמרו: הרי אנו מלווים ספר תורה חי שהלך לעולמו, כך הוא היה. בקיאותו בכל מכמני התורה, היתה מדהימה, כל זה בלי להבליט את עצמו, התורה נקנתה על ידו בכל אותם קניינים שמנו חז"ל, וביותר ביגיעה עצומה, כשקידה ללא גבול. הוא לא זכה מן ההפקר, והיא לא באה לו בירושה, כי על כן הוא היה אבטיפוס ללומד תורה מתוך הדחק, שעליו אמרו, שלפניו פתוחים כל השערים עד כסא הכבוד.

כבר עמדנו מעט על התקופה שבין בר־מצוה שהיתה נקודת זינוק רוחנית שהשפיעה לאורך יובל השנים שחלפו מאז ועברו עליו, עד שנכנס לבית חותנו מיקירי ירושלים וחכמיה רבי משה אהרן גולומב זצ"ל, שהתחלק עמו בדירתו הקטנה ונשא כעול גידול הבנים תקופה ארוכה, עזרה שבלעדיה לא היה יכול לעמוד במשימה שקבל על עצמו, רחוק כמטחווי קשת מכל הוויות העולם הזה. שקוע ראשו ורובו בבית המדרש.

ובימים ההם, עולם התורה שרוי במצוקה, התמיכה הזעומה של הישיבה אין בה לכלכל אפילו לחם לפי הטף. ואלה מתרבים, בלי עין הרע, בזה אחרי זה, עד שברבות השנים הם מצטרפים למנין שבטי ישראל ומעלה מזה. ואין אתה שומע אפילו אנחה אחת. ואין בכך להפריע אפילו שעה אחת מתלמודו של ר' חיים שנטה עול למשא.

אמר לנו אחד מחכמי התורה בירושלים, שעה שעמדנו לפני סתימת הגולל: עליו אפשר להמליץ את הכתוב: "לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי", על אף כל הצער, היסורין והתלאות שהיו מנת חלקו כמעט כל ימיו, מאז עמד על דעתו, היתה צהלתו בפניו, כאור פניו היה מקרין על כל הסובבים אותו. לא היו טרוניות בפניו, מסתפק במועט, משתעשע בדברי תורה. גם פרחי הלומדים מצאו אצלו אוזן קשבת בכל עת ובכל שעה, ללא שום התנשאות, כאילו זו היתה חובתו הטבעית. מעולם לא עשה תורתו קרדום לחפור בה, ולא ביקש טובת הנאה לעצמו, תמיד מצא שעה פנויה ללמוד וגם ללמד אחרים, בין אם זה חבר לספסל הלימודים בישיבת "עץ חיים" שבה קנה רוב תורתו, ובאותם הימים היתה הישיבה מלאה חכמי תורה, מהם שברוב הימים זכו לעמוד בראש מבצרי התורה ולהתפרסם ברבים, עד שהתורה מכרזת עליהם בראש כל חוצות. ובין אם זה אנשי עסקים שמבקשים לשמור על הקשר הרצוף עם היכל התורה.

ובבית שלו השרוי במחסור משווע, גדלים הבנים והבנות שבינתיים מגיעים לפרקם ויש צורך להעמיד אותם לחופה ויש בעול זה כדי להעמיס לעייפה דאגות וטרדות שאין להם שיעור. ר' חיים אינו בורח מן העול אף שהוא כבד, מפני שאין על מי להטיל אותו אלא שעם כל זה אינו מסיח דעתו מלימוד התורה, ואמנם הדברים קשים כקריעת ים סוף, וצריך לחזור על ה"תרגיל" לעתים מזומנות. ובין גברא לגברא, תוקפים אותו תלאות ויסורים שיש בהם לשבר את גופו ורוחו של אדם. אלא שר' חיים קרוץ מחומר אחר, עליו אפשר לומר במלוא מובן המילה "ויט שכמו לסבול". אולם מנוחה לא היתה לו באף אחת משישים ושלש שנות חייו עלי אדמה.

אם נאמר עליו, שהיה בורח מן הכבוד, לא יהיה בכך למצוה כראוי את מידותיו. מושג זה של "כבוד" לא תפס אצלו שום מקום, אף שכל הסביבה הקרובה לו רחשה לו כבוד ויקר לכבודה של תורה שהיתה אצורה וטבועה ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.

אולם, נתקיים בו המאמר, כל הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו, סוף הכבוד בא לו בזכות ספרו הגדול והמקורי אשר קרא לו בשם "אורות חיים" ספר שבו התמודד עם הנושא של שיטות הגאונים ור"ת ז"ל בענין קביעות היום והלילה וזמן בין השמשות ספר שהולל תמורה בגישתם של כמה וכמה מרבנן קשישאי. ספר שעליו כתב "בר־פלוגתא" שלו הגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל מח"ס "בין השמשות", שהוא "ספר יחיד במינו" עוד לא ראינו דוגמתו שיהא ספר גדול ושלם, מקיף וממצה כל כך והסיר בשיעור ידוע כמה פליאות מעל שיטה זו".

"והגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל, שהיה יודע להתנצח בדבר הלכה, לא הסתפק בהערכה זו על הספר, אלא אף הוסיף דברים רבי משמעות שמן הראוי לחזור ולצטט אותם, כיון שיש בהם להאיר את דמותו של המחבר הגאון המנוח, שזכה וזיכה את הרבים.

"ואם עד עכשיו היה רק חרד אחד או שנים בעיר, ושנים או שלושה במדינה אשר החמירו על עצמם לנהוג במוצאי שבת כר"ת, הנה בצאת ספרו זה לאור ומלין יתבדרון בעלמא ויתאמרון בבי מדרשא, יש לשער שימצאון חרדים רבים שיחמירו על עצמם במוצש"ק וכדומה".

הדברים נכתבו לפני 30 שנה, באותם הימים היה הגאון המנוח, אברך צעיר בן 33, מאז ועד עתה נתרבו בכל עיר ובכל מדינה אלפים המחמירים על עצמם בענין זה של שיטת ר"ת. כבר בימים ההם, שבהם הקפידו עוד על התוארים כתבו עליו, גדולי וגאוני ישראל, ראש הישיבה רבי איסר זלמן מלצר, רבי זליג ראובן בנגיס הגאב"ד בירושלים, גאב"ד טשיבין רבי דב בעריש ווידנפלד, ראב"ד העדה החרדית רבי דוד הלוי יונגרייז, כעל אחד הגאונים, חריף ובקי אור הברקי. מבעלי התריסין, ומפליאים את עוצם שקידתו ובקיאותו הגדולה שבזכותה גילה מצפוניות שיטות הרבה ראשונים.

בזכות הספר זכה לפרסום עולמי ולהערצתם של גדולי התורה והיראה שבארץ ומחוצה לה. אולם עובדה זו שהיתה [illegible] לא העבירה אותו על [illegible] לשמור על הליכותיו הצנועות, והרי ספר זה אינו אלא אחד הצדדים המאירים באישיותו התורנית וכעוצם ידיעותיו בכל מכמני התורה, גם לא העובדה שהספר זכה לשלוש מהדורות ומבוקש בכל מקום לא היה בה לזקוף את גאוותו אפילו עד כדי שמינית שבשמינית, והרי מאז שלושים שנה הוסיף תורה וחכמה מתוך יגיעה עצומה.

והוא ממשיך ומחפש, חוקר ויורד עד השיתין, מעלה דברים על הכתב בכל עת מצוא, והזמנים אינם מצויים כל כך בידו, והוא ברוב צניעותו אינו סובר שהוא פטור מתלמוד תורה אפילו שעה אחת, גם אם השעה דורשת ממנו לעשות לביתו. עד שבשנים האחרונות כשהוא מרותק על כרחו לביתו מוקף ביסורים קשים נודד מן הבית אל בית החולים, מכיר ויודע שהזמן קצר והמלאכה מרובה, הוא מתחיל לסדר את הכתובים ומכין לדפוס, ספר על "אתרוג מורכב" כמעשהו בראשון, לרדת לעומקה של הסוגיה לדלות את הפנינים מן הראשונים ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כפי שנוהג היה תמיד בדרך לימודו.

חלק מעבודתו התורתית על "דליקה בשבת", נושא שנזקק לו משום מעשה שהיה בשכונתו, ראה כבר אור במאסף התורני הידוע "נועם". ועדיין לא השלים את המלאכה לאסוף כעמיר גורנה את חידושיו ושיעוריו על סוגיות הש"ס, אותם חידש בדיבוק חברים כארי שבחבורה במדרש גבוה לתלמוד "בית זבול".

הסתלקותו השבוע הדהימה גם את כל אלה אשר עקבו אחרי מחלתו האנושה, כלב פנימה קיננה התקוה שגם הפעם יעמוד בגבורה כנגד מלאך המוות ועוד שנים רבות יזכה להקרין עלינו מאור תורתו ומיראתו הטהורה, שעוד נזכה להתעטר בעטרה זו, שפיארה את המשפחה כולה ואת ירושלים של מעלה שבה צמח וגדל כאילן רב פארות. אולם כך עלתה הגזירה מלפני החותך חיים לכל חי, רבי חיים, בן דודי כאחי, נקרא לישיבה של מעלה ונשמתו עלתה בסערה. למגינת לבם של בני משפחתו הקרובים והרחוקים ושל כל אלה אשר הוקירו והעריכו את האיש ופארותיו.

רבי חיים ז"ל נסתלק לא שבע שנים, מעולם לא היו לו שבע שנים טובות, אולם הוא נסתלק שבע מעשים מעוטר בכתר שם טוב, וכבר אמר אחד הספדנים, שהדרך עד כסא הכבוד היתה פנויה עבורו, כדינו של תלמיד חכם שלמד תורה מתוך הדחק. בחייו היה קשה לנו לתת ביטוי הולם למדת הכבוד והיקר שרחשנו כלפיו, לא יצאנו ידי חובה מספיק יהיו דברים אלה שנכתבו מתוך לב קרוע ומורתח לכבודו של ת"ח שמת שהכל נעשים קרוביו.

משה עקיבה דרוק

אהרן סורסקי

הרה"ק רבי אלעזר מנדל בידרמן זצ"ל מללוב

מאה שנה להסתלקותו

ראשוני תנועת החסידות בעיר המקדש

"הציקתני תשוקתי לא־ל חי / לשחר את מקום כסאות משיחי" השתפך רבינו יהודה הלוי באחד משיריו. תשוקה כזאת הציקה גם לצדיק רבי משה'לי מללוב זצ"ל שעלה בשנת תרי"א מפולין לארץ ישראל, וכמיהתו עזה להחיש את קץ הישועה, אך השטן ניצב לו בדרכו. ביום האחרון לחייו ציוה לבניו שישאו אותו במיטה אל הכותל המערבי כדי להרעיש עולמות, ולהביא את המשיח, אך בדרכם רגמו הישמעאלים את המיטה באבנים. נאלצו, איפוא, לחזור על עקבותיהם בפחי נפש. אחרי שעה קלה עלתה נשמתו למרום. היה זה ביום י"ג טבת תרי"א, ובנו הרה"ק רבי אלעזר מנדל זצ"ל נקרא למלא את מקומו. האב הגדול הספיק לחיות בין החומות לא יותר מ־74 ימים, כמספר שנות חייו, יום לשנה.

הוא היה אולי האדמו"ר הראשון למקהלות חסידים בעיר המקדש. קודם לכן התגוררו כאן מתלמידי הבעש"ט וממשיכיו רק בתורת יחידים ולא המשיכו עדה. גיסו של הבעש"ט, הרה"ק רבי אברהם גרשון מקיטוב, הסתיר את זהותו והתחזה כאחד מחכמי הספרדים. תלמיד החוזה מלובלין, הרה"ק רבי אהרן משה מבראד, שעלה לירושלים בשנת תקצ"ט, היה שונא את הרבנות והצטנע בצדי דרכים. צדיקי בית ללוב היו מן הסתם הראשונים שתקעו פה יתד לחסידות. הרבי ר' משה'לי זצ"ל עלה לארץ ביחד עם בניו הקדושים, הרה"ק רבי יצחק דוד זצ"ל והרה"ק רבי אלעזר מנדל זצ"ל, אראלים בזכות עצמם, ועם עשרה מטובי תלמידיו בפולין, חסידים ואנשי מעשה, אשר הכתירו עליהם אחרי הסתלקותו את בנו הצעיר רבי אלעזר מנדל זצ"ל שנשא את דגל החסידות ברמה בתוככי ירושלים במשך ל"ב שנים רצופות.

מללוב עד ירושלים

הרה"ק רבי אלעזר מנדל זצ"ל נולד בללוב, שנת תקפ"ז, ונקרא על שם שני גדולי עולם הרבי ר' אלעזר זצ"ל מליז'נסק והרבי ר' מנדלי זצ"ל מרימינוב. כבר כשחרית ימיו הצטיין ברעבונו לתורה. לפעמים הזיז את מחוגי השעון אחורנית כדי שרבו, מלמד דרדקים, יאריך בשיעורו. כשהגיע לפרקו נשא לאשה את מאטל, בתו של הרה"ק רבי צבי מלובלין זצ"ל, בנו של החוזה הקדוש.

כשהצטרף לאביו ועלה לירושלים, בשנת תרי"א, היו ידיו ריקניות. העוני והרעב היו מנת חלקו. אשתו הצדקת, בת־מלכים, נכדתו של החוזה מלובלין, בלית־ברירה ליקטה גבעולי סובין בשווקי העיר העתיקה, ותבשל מהם מרק לעולליה. העוני הזדעק מכתלי ביתם עד שנודע הדבר לגאון רבי משה לייב מקוטנא זצ"ל, בעל "תפארת ירושלים", שדאג לפרנס אותם מכאן ואילך כדי מחייתם. הרבי ר' אלעזר מנדל לא הסתפק בקדוקי עניות, המעבירים את האדם על דעת קונו, אלא גם ביקש להמשיך על גופו יסורים וחלאים לכפרתן של ישראל. רוב ימיו היה מוכה במיחושים וגופו מעונה מרוב סבל וכאבים. חסידיו שמעו אותו מתפלל ביוה"כ בתפלת "אלקי עד שלא נוצרתי" בלשון זו: "ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמים הרבים ואפילו ע"י יסורים וחלאים רעים" (במקום להגיד "אבל לא ע"י יסורים" כפי הנוסח).

יום יום התפלל שעות ארוכות, בגילה ורעדה, בתחנונים שהמיסו את הלבבות. מברכת "יוצר אור" עד אחרי קריאת שמע התמשכה תפלתו לפעמים יותר משעתיים. עם דמדומי חמה, בעלות המנחה, נהג לילך אצל הכותל המערבי ולשפוך שיחו בין חגוי האבנים הגדולות. גם תפלת מעריב התפלל שעה תמיד בקיץ כבחורף, בגשם ובקור, ברוח ובשלג. לפעמים האריך בתפלת מעריב יותר משלוש שעות בנשימה אחת. ככה בימות החול וככה בשבתות וימים טובים. מרגלא בפומיה: כאן, אצל הכותל, בחינת "שער גן העדן". עוד אמר: מי שזוכה, הכותל עצמו כביכול עונה לו על כל משאלותיו. ביקור מיוחד נהג לערוך אצל הכותל ביום ששי אחרי הצהרים, בפרוס שבת [illegible]

בצלו. אנשים באו לשאול עצה מפיו, או לבקש ברכה וישועה. במרוצת הימים נודע כבעל־מופת גלוי בחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". בענוותו לא הניח שיקראו אותו "רבי" אלא סתם בשמו "ר' אלעזר מנדל". היה אומר בבדיחותא, שהיצה"ר לבדו זכאי לתואר "רבן של כל בני הגולה". מכיון שהצליח ללכוד ברשת את כולם ואין מי שניצול ממנו. כן היה אומר, לא זה רבי מי שמראה מופתים ומחולל נסים ונפלאות, אלא מי שמרגיש אפילו במרחקים כשאחד מאנשיו נכשל בעבירה חס וחלילה, ומודרו לתקן את הפגם שנפגמה נשמתו מיניה־וביה, שלא בפניו...

מיום בואו לירושלים לא חדל מלספר שבחם של אנשיה. היה רואה את עצמו כקטן שבכולם. כשם שבפלטרין של מלך, הסביר פעם, אין איש שם לבו לגדולת השרים השרויים בתוכו, והכל בטלים לעומת אור פני מלך חיים, ככה גם בקרתא דשופריא מתהלכים צדיקי־עולם ואין איש יודע ומרגיש בהם. כן נשא את משלו באותו ענין: הגפן בחו"ל תמיר הוא בקומתו, הדור במראהו, אבל פריו ויינו קהים וטעמם תפל. לעומת זאת הגפנים שבא"י הם נמוכי קומה, גידולם פרא, מודחלים על פני האדמה, מעופרים בעפר ואבק, אך צוף ענביהם ועסיס יינם — מתוק מדבש!

עינא פקיחא

שרידי חסידיו שהאריכו ימים, וחיו בדור שלפנינו, סיפרו הרבה עובדות שלימדו על ראייתו המופלאה מעבר לפרגוד המקום והזמן, עינים בשריות אינן רואות ככה. סיפר בנו ממלא מקומו, הרבי ר' דוד'ל בידרמן זצ"ל מירושלים: "כד הוינא טליא, שאלתי את פי אבא על כלי מסוים שהחזקתי ביד, אם טבול הוא. אמר לי: "אתה עודך זקוק לשאול אם נטבל הכלי ואינך מכיר בעיניך? ואני כאשר הייתי בן שש או שבע כבר ידעתי להבחין איזהו כלי טבול כהלכה ואיזה שלא נטבל..."

משמשו הרה"ח ר' צבי גירש ע"ה סיפר מידיעה אישית, כי לפעמים הרבי מתעלה לבחינת "רואה ואינו נראה", כפי שנוכח לדעת במקרה הבא. פעם אחת ליווה את הרבי בלכתו אל הכותל המערבי. כשעברו סמוך לבית הקאדי המוסלמי, הבחין המשמש בשני ערבים מנצחים, [illegible] מגדל זצ"ל שאמר לו: "אחוז ידך באבנטי ואל תרפה עד שנשוב הביתה". והנה עברו את הדרך ללא מכשול ופגע, הרבי התפלל כדרכו בין חגוי הכותל, וכששיים חזרו הביתה בשלום. אח"כ באו שני הערבים לבקש מחילתו, באמרם, איש קדוש אתה, אמרנו לרצוח אותך נפש, והנה רק שמענו את תפלתך אצל הכותל, ותמונת איש לא ראינו, זולתי קול...

צדיקי הדור היטיבו להכירו. פעם אחת נסע בנו הרבי ר' דוד'ל זצ"ל ל[illegible] ושיחר את פניו של הרה"ק רבי שלמה מפרמישלאן זצ"ל שהתגורר שמה. אמר לו: כשתחזור לירושלים אמור לאביך הצדיק, ש"מלקי" מיטיב לראות בשמים, והנה ראיתי כתוב באש שחורה על גבי אש לבנה "ולמי כל חמדת ישראל — הלא לך ולבית אביך" ומספרים: כשחזר רבי דוד ירושלימה, הסתגר האב בחדרו ולא נתן להיכנס אליו, עד שרבי דוד זעק מעבר לדלת: "אולי אינו רוצה לשמוע, אבא, אבל אני רוצה להיות שליח נאמן" ותיכף פתח לו סדק צר בדלת וקרא: "נו, אמור..."

בהיאסף רוחו

אחד הגילויים המרעידים של רוח־הקודש ששרתה עליו קשור ביום הסתלקותו: פורים המשולש תרמ"ג. ביום הששי כשערך את שולחנו, מוקף אנשי שלומו מכל עבריו, נדחק אליו החסיד ר' יצחק אלפיה והגיש קוויטל לפניו. בקוויטל נאמר כי:

"רבי נסים ענ' בן רבקה חולה קשות בעיניו ועלול לאבד ראייתו, רחמנא ליצלן, אנא לעורר רחמים בעדו". רבי נסים היה מהמקובלים הספרדים. סרב הרבי לפתוח ולקרוא את הקוויטל... אך באותו זמן התחיל לדבר מעניני "תיקון חצות", ובתוך הדברים סיפר, שהג"ר יהודה אסאד זצ"ל מסירדראהל נהג לאסוף בצנצנת את הדמעות שנשרו מעיניו בעת "תיקון חצות", וכל חולה שטעם כמה טיפות מדמעות אלו מיד נתרפא. מעשה באחד שעלה על הגג לבדוק חמצו, ולא היה בו מעקה, נפל ארצה ומפני החבטה כמעט שנתעוור, עד שנתן לו מהר"י אסאד לטעום טעימה מצנצנת הדמעות ועיניו אורו.

למחרת בלילה, במוצאי שבת קודש, ערך הרבי שנית שולחן לכבוד פורים. באמצע הסעודה, כשהבחין בחסיד ר' שמעון הויזמן ע"ה מחברון, פתח ואמר: "גם בחברון יש להשיג דמעות של תיקון חצות". אמר ולא יסף. ביום השלישי של פורים, יום ראשון, נתבקש לישיבה של מעלה. אולם אחרי זמן כשהגיעו הדברים אל הגה"ח רבי מעשיל גלבשטיין ז"ל, מחסידי קוצק המובהקים מיהר לקחת את רבי נסים ענ' בעגלה לחברון, שמה התארח מספר ימים אצל הג"ר אליהו מני זצ"ל רב־דמתא. אחר שב ירושלימה ועיניו מאירות מבלי שיספר מה עבר עליו. רק כעבור ט"ו שנה כשליווה בחברון את הג"ר אליהו מני ז"ל לבית עולמו, הוציא רבי נסים ענ' צלוחית גדולה ויצק את מימיה על פני העפר שכיסו בו את ארון הקודש. אף הוא לחש אז באזני הג"ר עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל שעמד לידו: אלו דמעותיו של הנפטר כשהיה מקונן על "שכינתא בגלותא", מהם שתיתי לפני ט"ו שנה מהם אורו עיני...

על הסתלקותו של הרבי ר' אלעזר מנדל זצ"ל מספרים: במשך כל שלושת ימי הפורים היה שרוי בחדוה יתירה, מלא רביקות וגעגועים. ביום ראשון, ממחרת השבת, לא הסיח דעת אף רגע ממצוות היום. אף שיגר משלוח־מנות לגאוני קרתא הגרמ"ל מקוטנא והגר"מ אוירבך מקאליש זצ"ל. בערוב היום הסב לסעודת פורים, שתה עם הקהל "לחיים" ויקרא בהתרגשות הרבה פעמים "יהי רצון שנזכה מהרה לביאת משיח צדקנו". לפתע, בישבו על כסאו, התחיל [illegible] "שמע ישראל" [illegible] נשמתו ב"אחד".

ועוד באותו ערב, מוצאי פורים, הביאו אותו למנוחות בקברו אשר נחצב במרומי הר הזיתים לקול בכי המוני מעריצים וגדולי העם אשר קשרו לו מספד תמרורים בנפש מרה, כפי שהתבטא הראשל"צ מעדת הספרדים בהספדו: "אוי לנו שחג הפורים נהפך לנו לתשעה באב, שהרי קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלקינו". הזעזוע שפקד את ירושלים של מעלה, בין החומות, בפטירתו הפתאומית לא חלף במשך ימים רבים.

אחרי הסתלקותו המשיך אחריו את שושלת הזהב בנו המפורסם הרה"צ רבי דוד'ל בידרמן זצ"ל, ואחריו ישב על כסאו בנו האדמו"ר רבי שמעון נטע זצ"ל, אביו של האדמו"ר מללוב רבי משה מרדכי בידרמן שליט"א. וכל שאר מעשי תקפו וגבורתו הרוחנית, ופרשת גדולתו של הרבי ר' אלעזר מנדל זצ"ל, הלא הם כתובים על ספר "תפארת בית דוד" שחיבר נינו הגה"צ המקובל רבי משה יאיר וינשטוק זצ"ל, אשר נסתלק לעולם שכולו טוב בהאי שתא, 100 שנים אחרי הסתלקות זקנו הקדוש, וכבר יצאו מוניטין שלו בקרב ישראל בעשרות חיבורים ויצירות בנגלה ובנסתר שפירסם בחייו, מלבד עוד הרבה ספרים שהשאיר אחריו בכתובים ועדיין מצפים לגואל שיוציאם לאור עולם.

יהדות דרום־אמריקה משוועת להצלה

תקוות גדולות תולים בהשלמת הבנין הגדול של "היכל התורה" בבואנוס־איירס, אך בינתיים גוברות קריאות־האזעקה לנוכח ממדי ההתבוללות ההמוניים ★ שיחה עם ר' ישראל גוטווירט, המבקר בארץ

— מאת פ. אור —

תנופה גדולה בהתפתחות המרכז התורני בבואנוס־איירס, ארגנטינה, צפויה בתקופה הקרובה, כאשר תושלם בניית הבנין הגדול, בן 7 הקומות, ששלדו כבר עומד מוכן, הבנין של "היכל התורה", אשר ייהפך למקום תורה הומה, עם ישיבה גדולה וכולל אברכים, אומר לנו ר' ישראל גוטווירט, יו"ר "היכל התורה" העושה עתה בביקור בארץ.

האורח, מוותיקי הקהילה החרדית בארגנטינה ומן הדמויות המרכזיות של אגודת ישראל במקום, אומר את הדברים, בנימה של שמחה ותוגה גם יחד: שמחה — על הסיכוי ההולך ונוצר להגברת הפעילות החינוכית־תורנית בתקופה הקרובה, ותוגה — על התהליך המואץ והמכאיב כל כך של ממדי ההתבוללות ונשואי התערובת בקרב מיליון היהודים החיים ביבשת הדרום אמריקנית.

ארגנטינה מהווה מקום הריכוז הגדול של יהודים בדרום־אמריקה, חיים בה למעלה מ־400 אלף יהודים. מקום שני בגודלו היא בראזיל, שגם בה כמה מאות אלף יהודים, וכל היתר פזורים בעוד 13 מדינות ביבשת. בארגנטינה יש קהילה יהודית מפותחת, לפי מתכונת משנים קודמות, עם רשת של 65 בתי"ס יהודיים, מגוונים שונים, אך רק חמישה מתוכם הם דתיים או חרדיים, בעוד כל היתר הם חלשים מאד במובן היהודי. הילדים המסיימים את לימודיהם בהם נסחפים עם התרבות החילונית, שפירושה היחיד: חשיפה מסוכנת למגיפת ההתבוללות ונשואי התערובת.

המגפה הזו היא כה גדולה, עד שבבואנוס־איירס הבירה, שם ניכרת הפעילות התורנית, גם בה שיעור ההתבוללות מבהיל ביותר, מגיע עד לכדי 50 — 40 אחוז, בעוד שבערי השדה האחוז ממש מזעזע: עד לכדי 80 אחוזים.

ר' ישראל גוטווירט, עתונאי וסופר חרדי, הוציא לאור שני ספרי יסוד בשפה הספרדית: האחד — אנתולוגיה לחסידות, עם הקדמה של הרב ד"ר יצחק לוין, ב־2 מהדורות, והשני — גדולי חכמי הקבלה, עם מבוא של הראשון לציון הגר"ע יוסף שליט"א — כואב מקרב לבו את הכאב הגדול של הסחף בהתבוללות ונשואי התערובת.

"כאילו תהליך טבעי"

"נשואי התערובת" — הוא אומר בכאב — "נעשו לתופעה נורמאלית כמעט, הם כבר לא מעוררים השתאות, כאילו היה זה תהליך טבעי. אם כבר עתה מגיעים אחוזי ההתבוללות בעיר הבירה לכ־50 אחוזים ובערי השדה להרבה יותר מזה — מה כבר יהיה בעוד כמה שנים?" ואכן מובנת על כן חרדתם של המנהיגים היהודיים שם, כי אם לא יצליחו עתה בבלימת התופעה המסוכנת, אין שום סיכוי שתהיה עוד מנהיגות יהודית בדור הבא.

מכאן המאמץ המרוכז לסיים במהרה את בניית המרכז התורני החדש, בנין "היכל התורה" בבואנוס־איירס, המהווה תקוה יחידה לשינוי ולמהפיכה. הפעילות המבורכת של "היכל התורה" עד כה, כבר הביאה תוצאות מבורכות ודוקא התוצאות החיוביות הללו מטילות עול כבד נוסף על ראשי אגודת ישראל שם, להחיש צעדים שיהיה בהם משום תשובה הולמת לבעיה המרכזית הזו.

אנשי אגודת ישראל היו תמיד חלוצי החיים היהודיים התורתיים בארגנטינה. מיד לאחר מלחמת העולם השניה, כאשר החלו להגיע בשורות האיוב על חורבן יהדות אירופה, התכנסה בבואנוס־איירס קבוצה של עסקנים ותיקים, ב"שטיבל" של קוצק, בראשותו של ר' איסר מזל ז"ל, וזו החליטה להתחיל בהקמת מפעל תורני בדומה למוסדות התורה שהיו בעבר בפולין, על טהרת הקודש, עם אותו חינוך כבעבר. מסגרת זו כללה את ישיבת "חפץ חיים" לבחורים ובית יעקב לבנות, ואם יש כיום בארגנטינה חיים יהודיים תורניים ומאות בחורים הלומדים תורה, הרי זה הודות לאגודת ישראל, שהיו, כאמור, החלוצים בכל הענין, ובמיוחד העסקן הדגול והנמרץ, ד"ר רפאל קוגילסקי, המוסר ממש את נפשו למען תורה.

המנהיג הרוחני של מוסדות התורה בבואנוס־איירס, הוא הרה"ג ר' שמואל ארי' לוין, אשר למד שנים רבות בישיבת פוניבז' המהוללה, דלה מבארו של הגאב"ד פוניבז' זצ"ל וקשור עד היום בקשר אמיץ עם רבו ראש הישיבה מרן הגר"א שך שליט"א. ואמנם, במוסדות התורה בבואנוס־איירס מהדהד קול התורה ממש 24 שעות ביממה, הפירות ניכרים כבר ואפשר למנות מאות בתים יהודיים שבעבר היו חילוניים — אשר עברו מהפיכה מושלמת, נעשו לבתים של תורה וחסידות, עם שבת, כשרות וטהרת המשפחה וכל השאר.

קריאות אזעקה להצלה

ואולם, עסקני אגודת ישראל רחוקים, מלטפות על שכמם ולנוח על זרי הדפנה. הם מודעים לכך, כי אין להסתפק בד' האמות של בואנוס איירס ועל כן מנוי גמור אתם לפעול כדי לחולל מהפיכה בקנה מידה רחב בכל המדינה ואף במדינות היבשת הדרום אמריקנית. הם מודעים לכך, ש"כן מכתבי האזעקה המגיעים אליהם מכל רחבי היבשת מדירים שינה מעיניהם ואינם נותנים להם מנוח. כל המכתבים מתמצים בקריאת אזעקה נוקבת: בואו והצילו את ילדינו ואל תתנו להם להיעשות גויים.

למטרה זו התגייסו כל שומרי התורה בארגנטינה להקמת הבנין המפואר, שצריך עתה להשלימו. בית זה מיועד להיות משכן לילדים מכל ארצות דרום אמריקה ובו יקבלו חינוך תורני מובהק. העסקנים פועלים לפי הכלל של "מעט אור דוחה הרבה מן החושך". אם כמה מאות בני נוער יספגו חינוך תורני, הרי בשובם למקומותיהם לאחר גמר חוק לימודיהם — הם יהוו המנהיגות היהודית בעתיד — הם יוכלו לחולל מהפיכה חינוכית תורנית בכל מקום ומקום.

מובן מאליו, כי בתחילה לעגו ליוזמה היומרנית שלהם, צריך להבין, כי הקמת בנין גדול בארגנטינה — הוא מן הדברים הקשים ביותר כיום. זוהי מדינה העוברת אחד המשברים הכלכליים החמורים ביותר. במידה שלא היתה כמוה מזה שנים רבות. האינפלציה היא שם הרסנית אפילו לפי מושגים ישראליים. בגלל המצב נסגרים מוסדות, בתי־ספר מתחסלים, מפעלים פושטים רגל, אבל יהודים המאמינים בכוח התורה אינם נרתעים ואינם נסוגים ועושים עתה בכל האפשר כדי להשלים את הבנין.

נשיא אגודת ישראל בארגנטינה, ד"ר רפאל קוגילסקי, נמצא עתה למטרה זו בצפון אמריקה, במקום שבו נרתם לעזרתו נשיא אגו"י בארה"ב ויו"ר הועה"פ העולמי, הרב משה שרר, מתוך תקוה גדולה לגיוס אמצעים שיהיה בהם כדי להצעיד את המפעל קדימה. כן מציין ר"י גוטווירט את העזרה שהושיט יו"ר סיעת אגודי"י בכנסת, הרב שלמה לורנץ ומנהיגי אגודת ישראל אחרים. הענין הזה נראה כה חשוב וחיוני, עד שבביקורו של גוטווירט אצל מרן הגר"א שך שליט"א, אמר לו ראש הישיבה ברמעות בעיניו, כי חרף חולשתו היה רוצה ליטול חלק בחנוכת הבית של הבנין בבואנוס־איירס, אשר ייהפך כמקווה למפגן גדול למען כבוד התורה.

הוקם כולל בצ'ילי

הסיכויים שתולים במפעל הזה הם גדולים. העסקנים מעודדים מן התוצאות שהיו עד היום. הכולל הקיים זה שנים בבואנוס־איירס גאה על פריו המבורך, שכן מלבד אברכי הכולל המופלגים בתורה, הרי שזה הביא כבר להקמת כולל אברכים בצ'ילי. זהו מפנה כביר והוא יכול להיות מוערך רק לאנשים המכירים את המקומות הללו ויודעים איך היו עד לפני שנים אחדות בלבד מדבר שממה לתורה. וזהו בלי ספק אחד מנסי הצלת התורה הגדולים בזמננו — אומר ר"י גוטווירט בריגשה.

מענין לציין הוא ממשיך ואומר, כי חרף ההתבוללות הגדולה, למרות שהדבר נראה כ"תהליך טבעי" — אפשר לחוש בקרב רבים מן הנוער היהודי המנוכר כיסופים לשוב למקורות היהדות. במאמץ מתאים ניתן כיום להציל אלפים מציפרני ההתבוללות. דרושים רק האנשים המתאימים. וכאן הוא מפנה קריאה לאגו"י והיהדות החרדית בארץ, לשגר למקום מנהיגים רוחניים מקרב בני התורה המעולים, הללו היו מסוגלים לחולל גדולות ונצורות.

(המשך בעמוד ט')